

Seljak, seoska kuća i selo u Sloveniji

Janez Lajovic

Svako raspravljanje o obliku seoskog naselja ili seoske kuće je bez osnova sve dok nije raščišćena budućnost cjelokupne poljoprivrede sa socijalno-političke, gospodarske i proizvodno-tehničke strane.*

Današnja poljoprivredna politika je poznata: teži socijaliziranoj, visokoprinosnoj mehaniziranoj proizvodnji na velikim zaokruženim površinama. Gdje ovo nije moguće postići, zemlja za agrokombinate ili zadruge nije baš mnogo zanimljiva.

Poznate su također posljedice takve politike. Ona pospješuje već ionako dovoljno brz proces deagrarizacije, kojega uzrokuje ubrzani razvoj industrije. U studiji doc. dra Vladimira Klemenčića, »Regionalni procesi i poljoprivreda Slovenije« čitamo:¹

- da je u Jugoslaviji u 10 godina bilo napušteno 9.000 seoskih gospodarstava, a od tih je 6.000 u Sloveniji;
- da je u Sloveniji u 1960. godini bilo još samo 21% čistih seoskih domaćinstava;
- da je među aktivnim seljacima koji rade na vlastitim gospodarstvima bilo čak dvije trećine žena.

Proces deagrarizacije je u mnogim područjima nužan, a u mnogima i nije, odnosno on je čak štetan. Ovo govorim bez sentimentalnosti. Mislim, naime, da u selu ne smijemo gledati statični ideal ljepote, koji je postojao još u prošlom stoljeću a koji se danas polagano raspada, što je odraz neprestanog mijenjanja socijalnih, gospodarskih i političkih prilika. Ako stvar tako promatramo današnje stanje je samo prelazni stupanj između vrlo raspršene nastanjenosti kada su ljudi obrađivali i posljednji komadić zemlje jer su živjeli jedino od nje, i industrijski visoko razvijene pokrajine, gdje je obrađeno tek ono zemljište kojega se isplati obrađivati uz uvjet dobivanja prihoda koji bitno ne zaostaju za приходima u industriji ili drugdje. Usprkos toga, moramo, međutim, zaključiti, da današnje stanje ni u kojem slučaju nije

* Ovaj članak objavljen je u časopisu **Teorija in praksa**, Ljubljana, 6/1965. Zbog interesantnosti problema, koji se u članku tretiraju članak smo preveli i uz suglasnost autora i uredništva **Teorije in prakse** objavljujemo ga u našem časopisu.

¹ Univ. doc. dr. Vladimir Klemenčić: **Regionalni procesi in kmetijstvo Slovenije**, Teorija in praksa, 4/65, Ljubljana 1965.

ružičasto i da proces ubrzane deagrarizacije pustoši i ona područja, koja bi mogla dobro živjeti čak i u visokoindustrijaliziranoj zemlji. Ako bježanju sa sela općenito možemo tražiti uzroke u prenaseljenosti, te u lošijim gospodarskim i socijalnim prilikama, napuštanje seljačkih posjeda koja imaju dobru zemlju možemo protumačiti jedino tako, da seoska omladina osjeća sadašnju socijalnu zapostavljenost svog sloja i u individualnom gospodarstvu na selu ne vidi više nikakve budućnosti.

Onima koji ova zbivanja promatraju izdaleka i samo površno ocjenjuju njihove neposredne gospodarske posljedice, tolike rasprave o individualnim seljacima nalikuju na buru u čaši vode, budući da slovenska poljoprivreda u cjelokupnoj privredi stvarno nema veliku ulogu. Mnogi čak jedva čekaju, kada će ovo »mukotrpano« prelazno razdoblje socijalizacije poljoprivrede jednom već biti iza nas. Ako, međutim, taj proces vrednujemo sa stanovišta slovenske pokrajine kao cjeline, koja nam daje ne samo poljoprivredne proizvode i drvo, nego bi nam mogla dati mnogo, mnogo više, kada bismo znali iskoristiti njezine prirodne ljepote, vidimo, da deagrarizacija ugrožava najveći dio onih područja, koja bi uz uvjet racionalnog gospodarstva bila turistički najunosnija. A upravo to su područja, gdje za prostrana zemljišta, koja su seljaci već napustili, nema interesa niti kod seljačkih gospodarstava niti kod zadruga.

Što, dakle, trebamo učiniti? Da li je budućnost Slovenije zaista samo u dosta brzom napuštanju teže pristupačnih i za obradu manje pogodnih gospodarstava, zaselka i sela, da bismo stanovništvo koncentrirali u nekoliko većih gradova u ravnici? Da li nas očekuju slična pustošenja i razočaranja nad pokrajinom, kao što ih doživljavaju u zemljama Zapadne Evrope. Uvjeren sam, da će nam se to dogoditi, ako se budemo držali poljoprivredne politike, koja se sve do ove godine nije interesirala za individualnog, posebno za manjeg seljaka osim kao za objekt kojeg za sada još ne možemo izbrisati sa zamišljene slike naše poljoprivrede. Ako se sada obraćamo njemu — prvi znak toga je smanjenje poreskih obaveza seljacima u planinskim predjelima — to nije kapitulacija, što je na zadnjem kongresu SKS opravdano naglasio i Milan Zidar, nego samo početak suptilnijeg procjenjivanja mogućnosti i potreba koje opredjeljuju naš životni prostor. Vrijeme je da počnemo upozoravati na svu težinu odluka koje usvajamo i na posljedice koje te odluke izazivaju. Vrijeme je da pokušamo doći do spoznaje što je bitno i što manje važno na tako izloženom prostoru kao što je naš!

Tvrdim, da je danas naš prvi zadatak, da očuvamo pokrajinu živu. Koji su predjeli za to pogodni a koji nisu, to tek treba da pokažu stručne studije.

Ako se, međutim, tamo gdje je pokrajinu moguće održati obrađenom, kultiviranom ili barem civiliziranom, ne držimo dosljedno osnovnog društveno-političkog programa, ili čak postupamo upravo suprotno, na konačni se ishod našeg puta ne može utjecati. Zbog toga mislim, da bi na mnogim područjima, koja su sada pred samim opustošenjem, pored ostalog trebalo početi misliti i na formiranje i održavanje seljačkih posjeda odgovarajuće veličine, opremljenih svom suvremenom mehanizacijom. Uvjeren sam da bi mnogi koji danas ne vide perspektive ostali na zemlji kada bi za početak dobili kredit koji bi bio ravan barem malom dijelu onih sredstava koja smo često nepromišljeno uložili u pojedina društvena gospodarstva, i kada bi tu perspektivu osigurali i s propisima o sječi i paši koji bi bolje odgovarali

stvarnim potrebama. U suradnji s društvenim gospodarstvima u ravnici, ti bi seljački posjedi iskorištavali veliki a još uvijek kultivirani prostor koji bi inače zarastao u grmlje i korov, te bi stvarali mogućnosti za povoljan razvoj turizma koji u velikom dijelu Slovenije može bitno povećati narodni dohodak. Budući da ovi seljački posjedi ne bi u slovenskoj poljoprivredi imali veliki udio bojazan da bi se na taj način počeo gomilati kapital u privatnim rukama sasvim je suvišna. Određena sredstva potrebna su, kao što znamo, svakom gospodarstvu, da prebrodi loše godine i druge nevolje. U cjelini bi, međutim, ta sredstva još uvijek bila manja od sredstava što ih za svega nekoliko godina zaradi neki marljivi obrtnik, kojih inače ima daleko više nego naprednih individualnih gospodarstava, koja bi u Sloveniji mogla opstati.

Nemojte, molim, uzeti ovaj prijedlog za recept, kojim bismo potpuno revidirali dosadašnju poljoprivrednu politiku. Htio sam samo ukazati na potrebu i mogućnosti, da prema zemlji i seljaku zauzmemo drugačiji odnos od onog koji je dosad bio uobičajen.

Kakvi su arhitektonski i urbanistički problemi slovenskih seoskih naselja?

Prije svega, oni su vrlo raznoliki. Ako ih pokušamo razvrstati, zapaziti ćemo da ta raznolikost nije toliko posljedica klimatskih ili regionalnih razlika među pojedinim područjima koliko različitog stupnja urbaniziranosti određene regije.

Ponovo se možemo osloniti na već spomenutu studiju dra Vl. Klemenčiča, koji slovensku pokrajinu dijeli na četiri tipa.

Prvi tip pokrajine su udaljena, reljefno vrlo razvedena i za suvremenu poljoprivredu nepovoljna brdska područja na kojima je ostalo još jedino ostarjelo seljačko stanovništvo, koje škrtu odmjerenu zemlju sve slabije obrađuje. Zbog udaljenosti nitko ne traži dodatne zarade u industriji, a također za pomoć u poljoprivredi nema nikoga. Zbog toga je iz godine u godinu sve manje stoke, a oranice se pretvaraju u ledine i šumu.

Osnovni je problem ove pokrajine kako u upotrebljivom stanju održati zgrade, sjenokoše i druge plodove čovjekovog djelovanja. Seljaci sve to napuštaju, novog korisnika u najvećem dijelu još nema; znamo jedino da će tu doći turizam. Ako, međutim, prelazno mrtvo razdoblje potraje predugo, brojne planine i planinski seljački posjedi, gdje objekti brzo propadaju ako ih nitko ne održava, bit će za turizam izgubljeni.

Smatram, da bi »plaušarstvo* i s njim povezanu šumsku pašu trebalo također ocjenjivati s tog stanovišta. Iako su šumari postigli da smo uzgoj stoke u planinama, koji njihovoj šumi vrlo šteti, već u znatnoj mjeri napuštali, vjerojatno je da je šteta koju, zbog propadanja srazmjerno velikog broja napuštenih koliba, trpi pokrajina kao gospodarska cjelina, danas veća nego je bila prije. Te predjele urbanizacija ne ugrožava; snažno ih, međutim, mogu pogoditi novi turistički objekti, pri čemu zapažamo dvije vrste opasnosti. Prva je u prevelikom naglasku na ekonomičnosti gradnje: zahtjevi za što većom zbijenošću objekata prije svega umanjuju tlocrtne površine kod čega objekti rastu u visinu i ne mogu se prema tome prilagoditi okolini. Drugu opasnost čini, međutim, sadašnja orijentacija, da ne kažemo moda, na podizanje manjih turističkih objekata i vikend-kućica, koja odbojno i nekritički oponaša izvorni izraz narodne gradnje i strastveno teži onom idealu kojega naši časopisi neprestano oživljavaju kao »gorenjski stil«.

* Sezonsko držanje goveda u planinama zbog paše.

Brdovita područja u širim gravitacijskim predjelima većih industrijskih centara predstavljaju drugi tip pokrajine. Iz tih područja omladina također iseljava, međutim srednja generacija još ostaje na zemlji, koju obrađuje u popodnevnim satima, dok prije pōdne radi kao manje — kvalificirana radna snaga u obližnjim industrijskim mjestima. Ovdje je također zemlja iz godine u godinu slabije obrađena i stoke ima sve manje.

Ova područja (i samo djelomično prvi tip pokrajine) imao sam u vidu, kada sam govorio o postupcima kojima bismo trebali zaustaviti potpuni odlazak seljaka sa zemlje. U tim su predjelima turistički objekti i vikend-kućice, koji nisu prilagođeni okolini, veća opasnost nego neadekvatne stambene kuće. Usprkos očekivanja otkrivamo, međutim, posvuda nove gospodarske zgrade koje se po obliku i položaju ne razlikuju od starijih, tako da je, ako se izuzme boja krovova, još sačuvan dosadašnji oblik naselja. Susrećemo se također i sa željama za novom, manjom seoskom kućom. Naime, mladim seljacima, koji su još ostali na zemlji, kuće što su ih naslijedili, posebno u škofjeloško-cerkljanskom predjelu, su prevelike, budući da rijetko koja porodica ima više od pet članova. Seljaci, međutim, prije svega žele zidati da bi se modernizirali. Ista težnja — i u većini slučajeva jedino ona — je uzrok zla koje etnografe, arhitekte, a također i ostale najviše pogađa: mijenjanje prozora.

Tamo gdje je sadašnja seoska kuća toliko dotrajala, da je potrebno zidati novu — to je proces kojega kod objekata ili ruševina možemo pratiti stoljećima unazad — nova je najčešće toliko promišljena, što se tiče odnosa prema okolini i prema zemljištu, koliko su bile i nekadašnje. Zanimljivo je također, da su zgrade, koje sagrade seljaci sami pomoću tesača, zidara, i drugih obrtnika koji nisu posjećivali gradske stručne škole, na području prva dva tipa pokrajine još uvijek vrlo dobro funkcionalno promišljene i oblikovane, čak i onda kada upotrebljavaju novije građevne materijale, kao npr. cement.

Ovom području bi mogao bitno pomoći stacionarni turizam, domaći i strani. Ovaj dolazi ponegdje već do izražaja a mogao bi doći još i više kada bi gosti imali gdje jesti. Seljak nema vremena za pripremanje hrane, gostionica je, međutim, u tim predjelima malo ili ih uopće nema. Pored sobe u seoskoj kući — ovo je za turizam srazmjerno lako urediti — seljaci već sada nude za iznajmljivanje brojne objekte koji više nisu potrebni posjedima što se prilagođavaju suvremenoj proizvodnji: ambare, kolibe, sušionice itd. Ako bismo umjesto zidanja novih vikend-kućica, pokušali otkupiti i preurediti postojeće objekte takve vrste mogli bismo odmah i mnogo jeftinije početi koristiti velika područja za nedjeljni odmor.

U ova dva tipa pokrajine morali bismo se starati da očuvamo cjelovitu sliku okolice pred zarašćivanjem i opustošenjem i pred urbanizacijom bilo koje vrste. Zbog toga, pored postupaka u kojima je već bilo govora, više nego drugdje potrebna je zabrana razbacanog građenja, posebno mogućeg građenja poluseljačkih-poluradničkih kuća.

Najviše je pogođen i posljednji dvadesetak godina najviše izmijenjen **treći tip pokrajine.** To su za suvremenu poljoprivredu povoljna ravničarska područja u široj okolini industrijskih centara, gdje velike površine zemlje obrađuju društvena gospodarstva. Seljaci su već uvelike prešli u druga zvanja, iako još žive u selima. Usprkos toga što još uvijek imaju sve seoske karakteristike, naselja su nastanjena nepoljoprivrednim stanovništvom koje živi od zaposlenja u industriji.

Ova su područja istovremeno ona što zajedno sa četvrtim tipom pokrajine — okolicom gradova, pružaju svakidašnji životni prostor najvećem broju stanovništva, koji još živi u gradovima i industrijskim mjestima. Pametno bi bilo, kada bismo te predjele što je moguće više čuvali, a doživljavamo upravo suprotno: valovi urbanizacije, koje diže brzo rastuća industrija, preplavljuje sela i polja i do sada još nismo našli načina da takvu urbanizaciju zaustavimo. Pokretač je te urbanizacije, koja nam svake godine uništi desetine hektara plodne zemlje, težnja »biti na vlastitom« a njen izraz — slobodno locirana radnička kuća. Ovo je ujedno razlog za potpuni neuspjeh svake akcije za zbijenijom gradnjom obiteljskih kuća, bilo vrtnih, atrijskih ili sličnih kuća. Budući da tu težnju prati pomanjkanje stanova u gradskim ili prigradskim naseljima i obično krajnje ograničena sredstva molilaca za stan, pokušava se iskoristiti posljednja mogućnost za pojeftinjenje gradnje. Zbog toga, a i jer djeca onda kada su već na vlastitom posjedu pomažu roditeljima kod obrade zemlje, postoji takav pritisak na gradilišta uz sela. Takav proces rađa mnogo problema, a htio bih spomenuti samo neke najvažnije.

Na prvom mjestu razbacana gradnja van grupiranih naselja: uz potoke, jarke, međe i druge prirodne prepreke, gdje je zemljište jeftinije i gdje su se nekada naseljavali kajžarji.* Ovaj se proces sve više širi i ujedno pretvara velike predjele agrarne pokrajine u poluurbanizirane. Posebno je štetan tamo gdje se isprepliću objekti s potpuno suprotnim funkcijama (ratarstvo-zanatstvo-vikend kuće — radničke kuće), što se također pokazuje u izrazito kaotičnoj slici takove skupine.

Vrlo je akutna preobrazba sela iz nekadašnjeg poljoprivrednog u novo radničko naselje za spavanje. Da li nova namjena također traži i novi oblik? Odgovor bi u načelu morao biti potvrđan. Budući da će se, usprkos socijalističkim poljoprivrednim pogonima i mimo njih, još uvijek više ili manje ljudi baviti zemljom, a i mnoge zgrade imaju još dugi vijek trajanja i moguće ih je preurediti u vrlo upotrebljive stanove, te najzad, i zato, što ne vidimo neodložne potrebe za korjenitim promjenama svih karakteristika današnje pokrajine, bilo bi negospodarski rušiti već sazidane zgrade.

Radi se o odnosu između sela i radničkog naselja. Susrećemo sve vrste simbioze (sažitja — op. pr.): nove se kuće grade na okućnici pojedinih seoskih gospodarstava, često sasvim uz staru kuću; ili se podižu uzduž ruba sela; spajaju se nove kuće u samostalno naselje u neposrednoj blizini sela. Odluka za jednu među mogućnostima ovisi o toliko okolnosti da nema jedinstvenih recepata. Međutim, dokle god selo ispunjava barem dio svojih nekadašnjih funkcija, ulaženje novoga u staro je gotovo nepoželjno. Bitnu ulogu ima kod toga oblik kuća i način njihove adaptacije.

Prezidavanja su manje bolna u mlađim selima, s neizrazitom arhitekturom s kraja prošlog i u prvim decenijama ovog stoljeća, a toliko više problematična što je kuća starija. Ovdje bi odgoj ljudi mogao mnogo pomoći. Sistematskim predavanjima trebali bismo im, naime, otkriti vrijednost pojedinih dijelova zgrade i njihove međusobne usklađenosti, da ne bi nepotrebno »modernizirali«. Kod prezidavanja bismo se morali starati za uređenje okoline i za čuvanje barem najvidnijih i najkarakterističnijih elemenata vanjštine i bitnih dijelova unutrašnjosti. Ovo dopušta npr. postavljanje velikih staklenih

* Kajžarji (kočarji, bajtarji) su bili proletarizirani seljaci u slovenskom selu u prošlosti — op. ur.

površina prema dvorišnoj strani zidane kuće; još je, međutim, lakše preurediti gospodarske zgrade, gdje velike površine laganih šupljih vanjskih zidova možemo zamijeniti staklom, a da time ne promijenimo osnovni izgled zgrade. Takvo postupanje ne isključuje, razumije se, postupnu spomeničku zaštitu najvrednijih objekata.

Ništa manje nije problematično oblikovanje novosagrađenih objekata. Budući da su u tim predjelima ljudi već pod utjecajem loših primjera u predgrađima i potpuno neodgovarajuće školovanih građevinskih tehničara, poslovođa i ostalih, koji ih savjetuju kod podizanja kuće, oni grade ili već stotine i stotine puta primjenjenu varijantu istog nacрта, ili se s diletantskim oduševljenjem upuštaju u moderni pravac. Rezultat je u oba slučaja jednako neodgovarajući. Zbog toga bi bilo potrebno, kod onih naselja koja teže da s postojećim selom čine novu cjelinu, starati se barem za najosnovnije likovno jedinstvo u masi objekata, obliku, nagibu krova, te u načinu situiranja. Kuće sa šatorastim krovom, koje podsjećaju na gradske vile, ili kuće s položenim krovom na jednu vodu ne spadaju u blizinu sela. Isto tako se s njime malo usklađuju obične visokoprizemne radničke kuće skoro kvadratnog tlocrta. Poboljšanje obećava nizanje pojedinih kuća udvoje, koje bi se u mjerama tlocrta i prema ostalom izgledu mnogo lakše približile već sagrađenim seoskim kućama.

Još osjetljivije je prilagođavanje okolini kod većih objekata. Škola, zajedružni dom i zadružne štale najčešće naruše obris sela, koji je inače obično dovoljno nezapažen dio pokrajine. Razlog nije u veličini objekata, nego prije svega u vrlo lošoj arhitekturi (o toj npr. kod staja socijalističkih gospodarstava uopće ne možemo govoriti, iako bi mogli biti upravo toliko kvalitetna kao bilo koja druga) i nepovoljnom smještaju ovih objekata. Budući da je zemlja zajednička, a da suvremenim agrotehničkim postupcima njene karakteristike možemo promijeniti, nema više tolike razlike između dobrih i loših zemljišta, kao što je bilo nekada. Zbog toga sada kod lokacije objekata i naselja kvaliteta zemlje često ne posvećujemo nikakvu pažnju. Naprotiv, vidimo stručnjake mnogih poljoprivrednih kombinata kako za pisaćim stolom i sa šestarom u ruci postavljaju u sredinu produktivnog područja, a da se niti ne pitaju za mikroklimatske prilike, a kamoli da bi pokušali zgrade prilagoditi okolini.

Poseban problem su visoke stambene zgrade — blokovi i višekatnice u pokrajini. Iako npr. višekatnice jako smanjuju površinu koju bi inače zauzeo jednaki broj stanova u nižim zgradama, smjeli bismo ih po mojem mišljenju postavljati jedino u područjima koja namjeravamo urbanizirati. **Morali bismo, naime, početi svjesno razlikovati urbaniziranu pokrajinu od ostale** inače ćemo se ubrzo naći u općem neredu. Visoki objekti su, međutim, upravo onaj element okoline koji posebno u ravnicama optički vrlo mnogo smanjuju razdaljine, što našoj ne baš prostranoj pokrajini sigurno ne koristi.

Iako bismo željeli i u ovom trećem tipu pokrajine zaštititi cjelokupnu okolinu, to u većini slučajeva neće biti moguće. Nastojanja bismo morali usredotočiti barem na to, da jedinstvenim rješenjima osiguramo pojedine funkcionalne cjeline kako pokrajine tako i naselja.

Četvrti tip pokrajine nastaje na rubu gradova gdje neorganizirana divlja naselja i pojedine divlje kuće rastu iz zemlje, bilo uz prometne žile ili usred polja. Time se nekada povezano poljoprivredno zemljište sve više usitnjava

i nije više interesantno za društvena gospodarstva, a individualni seljaci su ga u većini slučajeva već prestali obrađivati. Na ovom sve većem prostoru, koji nije više ni selo a niti je još grad, formira se pokrajina koja podsjeća na napuštene brdovite predjele, jedino što cjeloviti utisak kviri još bezbroj društvenih, privatnih i divljih zdanja koje s fantastičnom bezbrižnošću prema zemlji i okolini uništavaju hektare plodnih površina.

Za ta područja treba da važe mjerila zbijene urbanističke naseljenosti: tipovi kuća, veća gustoća, odvojenje prometa i pješaka, dosljedan raspored trgovina i servisa itd. Budući da su, što je razumljivo, zemljišta zbog brojnih komunalnih objekata i održavanja gradskog prometa, mnogo skuplja nego na selu, seljački se domovi, iako preuređeni u stanove, neće održati, jer bi već sadašnji vlasnici rado zemlju što bolje iskoristili. Sadašnju strukturu, posebno npr. sela s gomilasto raspoređenim kućama, vrlo teško je, međutim, ako ne čak i nemoguće, uključiti u racionalnu i ekonomičnu urbanističku cjelinu. Stoga je u većini slučajeva ekonomičnije porušiti cjelokupni kompleks nekadašnjeg naselja i prema nacrtu izgraditi novo. Tamo gdje to nismo pravovremeno učinili, kao npr. u Šiški, situacija nam se danas jako osvećuje.

U tom području možemo uspješno zaštititi samo pojedine objekte ili manje cjeline ambijenta, ali samo pod uvjetom da im damo punu funkciju, kao što je npr. ima gostiona pod Lipco u Ljubljani. Izuzetak su objekti najveće spomeničke vrijednosti, koji još i danas uživaju posebnu zaštitu.

Pogledajmo na kraju još pokrajinu kao vizuelnu cjelinu i pokušajmo dati nekoliko uputa, koje bi pomogle da se današnje stanje sredi i pokrajina ubuduće zaštititi.

Ako želimo da u pokrajinu koja se mijenja unesemo nešto od one cjelovitosti, koja netaknutoj prirodi usprkos različitosti njenih elemenata, daje izgled harmonične cjeline, moramo ju potražiti u cjelovitosti sastavnih dijelova vizuelnog utiska, koje pokrajina izaziva u nama. Kod toga je na prvom mjestu **skladna svjetlost** objekta i okoline, dalje **skladna veličina**, posebno u obrisima i tek na trećem mjestu **skladna boja**. Crveni krovovi, kojima se toliko puta suprotstavljamo, bodu nas u oči prije svega zbog toga što su mnogo svjetliji od okoline a ne toliko zato jer su crveni. Kada su novi krovovi bili prekriveni drvenim crijepom (šindra), bili su isto tako jarkocrveni, kao što je današnji crijep. Danas nas ne smetaju više, jer su toliko potamnili da ih mnogo puta izdaleka više ne razlikujemo od drvenih dijelova zgrada.

Moramo se, nadalje, brinuti za kvalitetniji i jedinstveniji likovni jezik, koji je npr. dao u baroku našoj pokrajini tako jedinstven pečat, za cjelovitija načela situiranja objekata, posebno za oblike krovova i na kraju za cjelovitiju i životnim potrebama odgovarajuću funkciju naselja. Kod toga ne smijemo zaboraviti na drveće, taj najprirodniji i najuspješniji element povezivanja, koji nam može pomoći da se poprave i prikriju posebno svi oni propusti koji su zasad svima pred očima.

Kao što vidimo, zadaci koji nas čekaju su prije sve drugo nego lagani. Na raskršću smo. Ako se i nadalje budemo kretali širokom udobnom cestom tehnicističkog rješavanja problema, više nam neće biti potrebno kroz dvadeset godina da sazivamo simpozije o zaštiti kulture pokrajine, jer će ta već biti zaboravljena. Ako je, međutim, želimo očuvati, moramo pogledati istini u oči i početi procese i potrebe intenzivno studirati. Isto tako, kratkovidno je i ne-

odgovorno vrednovati pokrajinu jedino sa trenutno modernog i uskog proizvodno-tehničkog i ekonomskog stanovištva, kao i vredovati arhitekturu samo prema strmini krova a ne i prema njenom kvalitetu. Sve dotle dok i jedno i drugo ne budemo počeli dublje i u tančine proučavati i usmjeravati, ići će naša pokrajina istim rakovima koracima kao i do sada.

(prevela Vladimira Miljavac)

Summary

PEASANT, PEASANT'S HOUSE AND VILLAGE IN SLOVENIA

The author of this article pleads for more complex analysis of the negative consequences of the process of deagrarianization of rural regions. It is not a mere question of abandonment of peasants' holdings, feminization of labour power in agriculture and depopulation of some regions. The consequences are much deeper, the author thinks. »I assert that to date our first task is to maintain the countryside alive«, says the author. Many regions are just about to be devastated and there is a real danger of leaving the solely to the spontaneity of nature.

The value of countryside is not only in its potentials for agricultural production, because time is ahead when only that land will be cultivated which will be economically justified providing that income substantially not lower than income in industry and elsewhere will be gained. There are other values of the countryside such as touristic-recreative and cultural-historical ones. Particular attention is given to the analysis of those latter ones and in that respect the architectural and urbanization problems of Slovenian villages are considered. As a starting point of this consideration the division of Slovenian countryside into four types is taken: 1. remote mountainous villages, 2. hilly regions within the wider gravitational zones of larger industrial centers, 3. flat regions within the wider gravitational zones of larger industrial centers and 4. unorganized, »wild« settlements within the towns' fringes. In every one of these four types of Slovenian countryside the author analyses the present architectural and urbanization problems. He particularly stresses the new elements penetrated into the countryside by the process of industrialization and urbanization, e. g. rapid process of deagrarianization disturbed the harmony of rural architecture with natural surroundings.

»If we want to bring into the changing countryside something of that wholeness which gives to the untouched nature, in spite of the diversity of its elements, the appearance of harmony, we have to look for it in the wholeness of the component parts of the visual impression that countryside provokes in us. On the first place there is a harmonious light of objects and their surroundings, then the harmonious size especially in outlines, and only then as a third element the harmonious colour«, concludes the author.

Резюме

КРЕСТЬЯНИН, СЕЛЬСКИЙ ДОМ И СЕЛО В СЛОВЕНИИ

Автор этой статьи защищает гораздо сложнее обсуждение отрицательных последствий процесса деаграризации сельских областей. Это не касается только недооценки сельско-хозяйственного производства введения женской рабочей силы в сельское хозяйство и безлюдья некоторых областей. Автор считает что последствия гораздо глубже. «Я нахожу что наша первая задача сберечь село живым» - говорит автор. Многие области находятся перед опустошением и им грозит предоставление стихии природы.

Ценность сельских селений не только в потенциалах для сельско-хозяйственного производства, так как предстоит время в котором будет обрабатываться то-

лько та земля которую выгодно обрабатывать под условием приобретения дохода который не отстает за доходами в промышленности или в другом. Существуют другие ценности этих селений как туристическо-развлекательные и культурно-исторические. Автор особенно задерживается на анализе этих других ценностей и в этом смысле рассматривает архитектурные и урбанистические проблемы словенских селений. Анализируя эту проблему автор начинает с разделения словенских областей на четыре типа: 1) отдаленные гористые селения, 2) гористые области в гораздо шире гравитационных пределах промышленных центров, 3) равнинные области в ширей окрестности промышленных центров, 4) неорганизованные дикие селения на краях городов. У каждого из этих четырех типов словенских областей автор рассматривает нынешние архитектурные и урбанистические пробелы. Особенно подчеркнуты новые элементы обусловленные индустриализацией и урбанизацией то есть быстрой деаграризацией, которые нарушили гармоничность сельской архитектуры и естетственной области.

„Если стремимся, в область которая изменяется, внести что-то от той целости которая дает природе вид гармоничного целого несмотря на разнообразие её составных элементов - мы должны её искать в целости её составных частей зрительного впечатления которое область вызывает в нас. При этом на первом месте гармоничный свет предметов и области-окрестности, дальше гармоничная величина, особенно в контурах и только на третьем месте гармоничный цвет.“ - заключает автор.